

Reflexions sobre els principis fonamentals de l'aprenentatge i el testimoni d'una experiència a una granja escola

Maria LUJÁN I ALONSO
Granja escola Fogars del Montseny

RESUM: El text següent parla de les funcions cerebrals vinculades a l'aprenentatge, i fa reflexionar sobre l'educació i el que es transmet realment a l'infant. L'escrit està recolzat en alguns contes amb la intenció de facilitar aquesta reflexió. L'anàlisi no només se centrarà en l'educació formal, sinó que també se citarà l'exemple d'una granja escola i algunes de les seves funcions educatives.

ABSTRACT: The following text discusses the brain functions linked to learning, and leads to a reflection on education and on what is actually passed on the child. The writing is supported by some stories in order to make this reflection easier to understand. Analysis will not only focus on formal education, but also on the example of a school farm and some of its educational functions.

ALGUNES RELACIONS ENTRE EL CERVELL HUMÀ I L'APRENTATGE

El cervell està format per tres sistemes neurals interconnectats, resultants de processos evolutius diferents. Aquests són el cervell rèptil o reticular, el límbic i el neocòrtex. El sistema rèptil es caracteritza per ser la zona més antiga del cervell, i el seu objectiu és actuar; no pensa, no analitza, sinó que actua per instints. El sistema límbic constitueix l'assentament de les emocions, de la intel·ligència afectiva i motivacional; treballa en sintonia amb el rèptil; tota la informació sensorial és filtrada per aquest sistema abans de passar al neocòrtex; promou la productivitat, la satisfacció en el treball i en l'aprenentatge. Finalment, el neocòrtex correspon a la part del cervell més evolucionada i ens capacita per operar amb abstraccions com el llenguatge, els símbols i la lògica; el seu desenvolupament més intensiu es produeix aproximadament entre el setè i el catorzè any de vida; diversos autors consideren la seva divisió en dos hemisferis: l'esquerre i el dret.

L'hemisferi esquerre constitueix l'assentament de la intel·ligència racional, és seqüencial, lineal i ens permet la possibilitat de raonar i relacionar els pensaments de forma lògica. L'hemisferi dret fa referència a la intel·ligència associativa i intuïtiva; holístic, lliure d'expressar els sentiments, es relaciona amb el món de les sensacions i les emocions més que no amb els codis verbalment lògics.

A cada etapa del desenvolupament d'un infant, el procés de maduració té lloc predominantment a un dels tres sistemes cerebrals. Per tal de recolzar un procés òptim de desenvolupament que sorgeixi de l'interior de la natura de l'infant, hem de tenir en compte les connexions entre les diferents estructures cerebrals. Aprenre mitjançant una confrontació personal amb el medi ambient dirigida des de l'interior evita que l'equilibri intern de l'organisme estigui en perill i, alhora, que l'equilibri del món exterior es vegi alterat. Quan s'aprèn mitjançant una programació procedent de l'exterior, aquests sistemes sensibles connectats entre si són conduïts inevitablement al desordre, ja que normalment aquest tipus d'aprenentatge no respecta la natura del desenvolupament de l'infant i probablement ocasiona problemes.

Dins el sistema educatiu, sembla que durant els primers anys es té en compte i se sol respectar la natura del desenvolupament del cervell, però a mesura que els infants van creixent l'educació es va centrant només en un dels tres sistemes i concretament en una part d'un d'ells: l'hemisferi esquerre. Ja que pràcticament tots els sistemes educatius tenen la mateixa jerarquització de temes, les matemàtiques i els idiomes són molt més considerats que les arts.

Hom diria que el propòsit de l'educació és el de produir universitaris, ja que tot el sistema educatiu sembla un llarg procés d'accés a la universitat, i la conseqüència és que persones amb gran talent, creatives, es pensa que no serveixen. Segons la UNESCO, en els propers trenta anys es graduaran al món, en estudis superiors, més persones de les que s'han graduat al llarg de tota la història. De sobte, els títols no tenen el mateix valor que fa unes quantes dècades, però el nostre sistema educatiu continua semblant un llarg procés d'accés a la universitat i ja és hora de plantejar-nos quin sentit té. Principalment a l'escola, hem d'educar els infants perquè siguin bons universitaris?, o els hauríem d'ensenyar a gestionar les seves emocions per tal que siguin persones bones i felices?

L'adaptació del conte *Una flor vermella amb la tija verda*, de l'autora Helen Buckley, ens ajudarà a reflexionar:

Una flor vermella amb la tija verda

La Maria era una nena amb molta il·lusió que anava a l'escola. Un matí la mestra va dir:

—Avui farem un dibuix.

«Que bé!» va pensar, ja que li agradava força dibuixar. Amb molt entusiasme va agafar la seva caixa de colors i va començar a dibuixar. Però la mestra va dir:

—Espereu-vos!, no comenceu fins que us digui què heu de fer. Bé, ara dibuixarem les flors d'un jardí.

La Maria va començar a fer flors de color rosa, lila i blau. En aquell moment es va sentir que la mestra deia:

—Espereu-vos, jo us ensenyaré com heu de fer les flors. Així, dibuixeu una flor vermella amb la tija verda.

Després va afegir:

—Ara sí que ja podeu començar.

La nena va mirar la flor de la mestra, va mirar la seva, li va agradar més la seva, però sense dir res va guardar el seu paper i va intentar copiar la flor de la pissarra: era vermella amb la tija verda.

Un altre dia la mestra va dir:

—Avui farem una redacció.

«Que bé» va pensar la Maria, «així podré escriure a les estrelles!». Però de cop va sentir que la mestra deia:

—Espereu-vos, jo us diré sobre què heu d'escriure! El tema serà: les vacances.

La Maria es va preguntar: «Per què sempre hem d'escriure sobre el mateix tema? Però va, posaré que a l'estiu les estrelles surten més tard, però es veuen més estona». El seu pensament va ser interromput per la veu de la mestra que deia:

—Espereu-vos, jo us diré què heu de posar. Apunteu: lloc d'estiueig (muntanya o platja), amb qui (pares o amics), quin mitjà de transport heu utilitzat (aeri, marítim o terrestre), què heu fet, com us ho heu passat, quants dies hi heu estat, quan heu marxat i quan heu tornat... Ho heu entès? Doncs ja podeu començar.

La Maria es va posar trista perquè amb aquesta pauta no hi havia lloc per a les seves estrelles i no podia manifestar com les admirava. Però resignada, va agafar el llapis i va començar a respondre, un per un i de forma ordenada, tots els aspectes que la mestra havia estipulat.

Al cap d'un temps, la família de la Maria va canviar de població i, per tant, també d'escola. Un dels primers dies de classe, la nova mestra va dir:

—Avui farem un dibuix.

La Maria es va quedar molt tranquil·la esperant que la mestra digués com havien de fer-ho.

Quan la mestra va adonar-se que la Maria no feia res, se li acostà i li digué:

—Per què no treballes? Què no t'agrada dibuixar?

—Sí —va respondre— però estic esperant que vostè em digui com ho he de fer.

—Com tu vulguis —li va respondre la mestra.

—I amb quins colors?

—Amb els que més t'agradin.

«No ho entenc» va pensar la Maria. I sense dir res, va començar a fer una flor vermella amb la tija verda.

LA POR D'EQUIVOCAR-SE DINS EL PROCÉS EDUCATIU

A la granja escola¹ on treballa des de fa dos anys, hi havia dos nens de tres anys que miraven les oques i a mi no em veien. Un li deia a l'altre: «Has vist aquella oca que té els ulls blaus?» I l'altre li responia amb molta naturalitat: «És clar, és alemanya!».

Els nens no tenen por d'equivocar-se. Però sembla que això és el pitjor que et pot passar, en tot el sistema educatiu, en comptes d'aprofitar-ho com un aprenentatge. Tots ens equivoquem, però el més important no hauria de ser l'error, sinó aprendre'n per no tornar a equivocar-nos en el mateix.

Crec que un dels reptes de l'educació hauria de ser desenvolupar la confiança per tal d'aprendre dels errors sense por d'equivocar-se i potenciant la creativitat de l'infant. Aquesta confiança esdevé fonamental a l'hora d'afrontar i modular les pors, ja siguin innates o adquirides.

Pilar Gericó² explica que hi ha dos tipus de por: la por sana, que seria la prudència, i la por tòxica, que seria la que paralitza, que bloqueja, que fa mal. El repte és aprendre a distingir-les. «No és valent qui no té por sinó qui la sap conquerir».³

És molt diferent dir a un infant «Vigila que cauràs!» que acompanyar-lo per si de cas cau i preguntar-li: «A veure fins on arribes?».

Hi ha un conte dels indis *cherokees* que parla de la por i que paga la pena tenir present:

Un indi *cherokee* està assegut a la vora del foc amb els seus néts i els explica que dins d'ell hi ha dos llops en guerra. Un representa la seguretat i la confiança i l'altre, la por, la paràlisi. Ells s'estan barallant i l'avi els pregunta: «Quin llop penseu que guanyarà?». Ell mateix respon: «El que jo alimenti».

LA INTEGRACIÓ I LA SOCIALITZACIÓ PER MITJÀ DE LES GRANGES ESCOLA

Parlem de granges escola, aules de natura o cases de colònies quan ens referim al lloc on els nens i nenes passaran uns quants dies fora de l'àmbit escolar i familiar. Aquest és un aspecte molt interessant des del punt de vista educatiu ja que allà els infants no han de seguir uns estereotips de conducta que suposen o mantenen que

1. La Farga del Montseny (2010). Fogars de Montclús.
2. Doctora en organització d'empreses i llicenciada en ciències econòmiques, autora de treballs pioners sobre gestió del talent i l'impacte de la por.
3. Nelson Mandela.

són models acceptats, sigui a l'escola o a la família. A més, tenen l'oportunitat de compartir la quotidianitat amb altres nens i nenes de la mateixa edat. Aquest punt és clau pel que fa a la integració i socialització, ja que aquests fets sempre es donaran a partir de les relacions amb els seus iguals, en aquest cas, nens i nenes de la mateixa edat.

La integració i la socialització sempre es fa a través d'algú o d'alguns. Un s'incorpora al grup, gran o petit, a través de persones. Per tant, la relació és l'aspecte principal, especialment el fet de sentir-se valorat per l'altre. Aquesta valoració, perquè sigui real, no convé que estigui basada només en les accions estereotipades que es donen a l'escola o a la família com a resposta a unes exigències determinades. I en el cas de nens i nenes, crec que és tan important la valoració que reben dels seus companys com la dels adults propers. La valoració que va més enllà de la de les respostes estereotipades també ajuda al desenvolupament de l'autoestima i de la confiança en un mateix, que podríem considerar com la base per al desenvolupament de persones lliures i creatives.

A l'escola, normalment, els professors tenen poques oportunitats d'atendre aquests aspectes dels seus alumnes. Des de l'espai mateix de l'aula, el temps disponible, els programes que han de dur a terme, tota la burocràcia que acompanya la seva feina, els rols establerts entre professor i alumne, la manca de formació en aquest camp i en molts altres, afavoreixen actituds de falta d'atenció en aquest fet.

A les estades en granges escola, cases de colònies, etc., el professor es converteix en acompanyant i té l'oportunitat d'observar els seus alumnes d'una altra manera. Pot començar a veure com actuen els seus alumnes quan no estan respondent, com ho fan a l'escola o amb la família, d'una forma estereotipada, i pot observar habilitats i qualitats dels infants que mai no han tingut l'oportunitat de mostrar a l'aula. És, per tant, una oportunitat per començar a valorar, tant els alumnes com els mestres, d'una altra manera. Una granja escola pot ser, per tant, un marc que faciliti la integració i la socialització de les persones, i tot i que no és l'únic, és una oportunitat que cal tenir present.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- JERICÓ, Pilar (2010). *Héroes cotidianos: Descubre el valor que llevas dentro*. Barcelona: Planeta.
- (2010). *La por sota control*. Disponible a: <<http://www.tv3.cat/videos/2714290/Pilar-Jerico>>.
- MCLEAN, Paul (1990). *The triune brain in evolution: role in paleocerebral functions*. Nova York: Plenum Press.
- ROBINSON, Ken (2008). *¿Matan las escuelas la creatividad?* Disponible a: <<http://www.ted.com/index.php/talks/view/id/66>>.
- WILD, Rebeca (1996). *Educar para ser: Vivencias de una escuela activa*. Barcelona: Herder.